

FRANCISC DIN ASSISI, SFÂNT ȘI PERSONAJ

Francisc din Assisi (1181-1226) a fost, în vremea sa, și a continuat să fie peste veacuri, sfântul necesar pentru a lămuri aspirația firească a oricărei ființe omenești de a ști și a se ști situat undeva și față de ceva sau Cineva. Nu a rămas închis în rama icoanei sale, ca model static, de imitat, ci trăiește ca personalitate fascinantă ce solicită reflecția, interogația, propune o cale ce poate fi, dacă nu urmată, cu certitudine gândită, meditată. Este totodată personajul care sondează istoria perpetuă a existenței pentru a o adapta la timp și la timpuri.

Dante, Saramago, Torquato Tasso, Rubén Dario, Kazantzakis și mulți alții l-au admirat în cuvinte; Franz Liszt, Malipiero, Castelnuovo-Tedesco, Olivier Messiaen în sunete; Zurbarán, Giotto, Bellini, Tiziano, Caravaggio și Joan Miró în culori fixe, iar Roberto Rossellini și Federico Fellini, Raffaello Pacini și Franco Zeffirelli în imagini mișcătoare.

Dar veacul său a întrecut în admirație veacurile următoare: scrierile despre Francisc erau atât de numeroase imediat după moartea sa, încât a fost nevoie de o stăvilire, ba chiar eliminare a unora dintre ele. Însă *I fioretti – Floricelele*ⁱ au trecut prin inimi până la noi.

ⁱ *Fioretti*, diminutivul substantivului *fiore – floare*, la plural, înseamnă partea cea mai bună, mai de seamă, fruntea; grup de elemente alese. Forma de plural *fioretti* are sensul de culegere de povestiri, antologie de evenimente, exemple, sentințe. *Florile* conțin aici episoadele cele mai semnificative din viața sfântului Francisc și a altor călugări minoriți. *Fioretti – Floricele* este adesea întâlnit în literatura medievală, inclusiv pentru povestirea unor miracole sau pilde edificatoare. Pentru ediția actuală am optat pentru titlul *Florile*.

Considerat a fi expresia cea mai autentică a vieții religioase din Evul Mediu, conținând mult mai multă istorie și politică decât etalează la prima vedere, *Florile* a fost un best-seller chiar de la început și este considerat în continuare un clasic al literaturii universale. Titlul indică o antologie de texte alese pe baza unor criterii de direcționare morală (departe de a fi, însă, un breviar de rețete), narate pe un ton fabulos, cu o simplitate expresivă eficientă. Legende aduc mărturie prețioase despre vitalitatea și entuziasmul cu care se păstra amintirea despre viața și învățăturile Sărăcuțului (*il Poverello*), cucerind nu numai prin farmecul poeziei, ci și prin atmosfera documentului istoric. Este, în mare parte, versiunea populară a lucrării *Actus beati Francisci et sociorum eius*, redactate între 1327 și 1340, probabil de Fra Ugolino da Santa Maria, al cărui nume e menționat de trei ori în *Actus. Floricelele (I fioretti)* – cu sensul evident de Antologie – erau un exemplu de popularizare (*volgarizzamento*), adică traducerea în limba italiană a timpului (*lingua volgare*) a unei opere scrise în latină sau, uneori, în greacă, cu unele modificări față de textul original, adaptat la contextul cultural în care avea să fie inserat. Deosebit de răspândit în Italia în secolele XIII și XIV, acest gen a apărut concomitent cu nașterea unei culturi a scrisului în „volgare”, din necesitatea de a oferi unui public cât mai larg modele și învățături provenind din alte literaturi. Autorul unor astfel de traduceri-adaptări nu-și punea problema unei reproduceri fidele, ci mai degrabă era preocupat de folosul (edificarea) și plăcerea cititorului. De aceea i se părea firesc să elimine anumite părți considerate nesemnificative, să dea lămuriri ample pentru unele cuvinte, concepte sau întâmplări care ar fi fost greu de asimilat în cultura timpului, să de-localizeze un eveniment, să re-elaboreze în stil propriu opera și să treacă textul original prin propriul alambic artistic. Astfel au apărut în Italia medievală operele lui Cicero, Salustius, Virgiliu, Ovidiu, Boetius, Titus Livius (acesta din urmă prin travaliul tânărului Giovanni Boccaccio). În Europa Evului Mediu,

limba comună, populară era vorbită de toți aceia care nu cunoșteau latina. Cine știa *litterae latinae* era considerat *litterat*, adică alfabetizat. Francisc *însuși* se declara „ne-literat”, adică necunoscător al limbii latine, deși, ca fiu al unui negustor bogat, fusese *școlit* în această limbă, precum și în franceză; de asemenea redactase, cu ajutorul ucenicilor săi, atât în limba populară, cât și în latină, numeroase texte care au circulat în epocă.

Florile a fost redactat pornind de la *Actus*, probabil de franciscanul din regiunea Marche, Ugolino da Montegiorgio, între sfârșitul secolului al XIII-lea și începutul celui de-al XIV-lea, și continuat, se pare, de Ugolino Brunforte da Sarnano, dar, după alți exegeți, de Giovanni dei Marignolli. Francesco De Sanctis îl situa pe autorul culegerii alături de cei care:

au ingenuitatea unui copil ce stă cu ochii larg deschiși pentru a auzi, și cu cât faptele sunt mai extraordinare și mai minunate, cu atât ascultă cu mai mult nesaț și crede tot. ...participarea lui afectivă este cu atât mai vie, mai impetuoasă și mai lirică, cu cât viața sa este mai abstinentă și strâmtorată; aproape o răzbunare a naturii, care strigă mai tare acolo unde e contrastul mai puternic.ⁱⁱ

Însă Gianfranco Continiⁱⁱⁱ observă că *Florile*, „în ciuda aparentei inocențe, este și un gest de politică ecleziastică”, referindu-se la faptul că autorul susține necesitatea conformării cu modelul franciscan al rigorii absolute. Opera apare mai apropiată de viziunea tipică a „curentului” Spiritualilor, susținători ai necesității ca Ordinul minorităților să fie cât mai fidel idealului de sărăcie promovat de Sfânt.

ⁱⁱ Francesco De Sanctis, *Storia della letteratura italiana*, Einaudi, Torino 1958.

ⁱⁱⁱ Gianfranco Contini, *Letteratura italiana delle origini* (a cura di), Firenze: Sansoni, 1976.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Acest volum reia, într-o formă atent revizuită, *Florilegiul* din cartea *Francisc din Assisi, medieval și actual*, publicată de Florina Nicolae în 2011 la Editura Tracus Arte. Eseul, care constituie prima parte a cărții, este consacrat examinării vieții și lucrării spirituale a „Sărăcuțului din Assisi”, pe fundalul mișcării religioase din Europa Occidentală și în special din Italia medievală a secolului al XIII-lea.

Introducerea la traducerea actuală structurează un proiect de lectură a uneia dintre operele cele mai faimoase – nu numai din sfera spirituală – a literaturii universale și a anume a *Florilegiului*. (Pentru ediția actuală s-a preferat titlul *Florile Sfântului Francisc*.) De la versiunea în limba latină populară redactată, între 1327 și 1340, sub titlul *Actus beati Francisci et sociorum eius*, această scriere a căpătat de-a lungul timpului, în sutele de ediții succesive în limba italiană, o formă devenită canonică și care a servit și pentru transpunerea ei în română. Așa cum se explică și în prefață, întrucât tălmăcirile în limba română ale acestei scrieri, de mare rezonanță mai cu seamă în lumea catolică, sunt puține, se impunea un ajutor editorial suplimentar prin lămurirea multor aspecte menite să-i lumineze înțelegerea. De aceea s-a optat pentru pregătirea unui aparat critic consistent, minuțios elaborat. Acesta se referă nu doar la simple note de subsol destinate elucidării vreunui termen mai bogat în înțelesuri, ci și la explicarea unor contexte culturale mai ample. Inclusiv dese referiri biblice din textul *Florilor* necesitau o circumstanțiere corespunzătoare.

În legătură cu traducerea, aceasta a impus o căutare îndelungată nu doar a sensului unor cuvinte adesea nu suficient de bine clarificate nici chiar în variantele din limba italiană, ci și găsirea unor

corespondențe lexicale și stilistice compatibile și adecvate în limba română. S-a optat pentru un stil care să sugereze o patină a timpului, fără să se transforme într-un limbaj inutil arhaizant. A fost evitată și tentația recurgerii la un limbaj specific scrierilor bisericești vechi, pline uneori de expresii cu calchieri din surse slave, limbaj care nu ar fi fost convenabil lucrării de față. Totodată, întrucât și în original se preferă o anumită oralitate a exprimării și se optează pentru simplitatea evanghelică a textului, s-a încercat să se păstreze și în versiunea română aceste caracteristici. Astfel s-a ținut către obținerea unei narațiuni fluide chiar și a acelor fragmente care par mai greoaie în original, foarte posibil ca rezultat al unor intervenții ulterioare. Au fost reținute, evident, formulele repetate cu rigoare ritualică la sfârșitul fiecărui capitol, iar „legendelor” franciscane li s-a păstrat limbajul uneori hieratic, alteleori ambiguu care sporesc aprecierea pentru calitatea lor literară. Efortul traducătoarei a fost oricum subsumat dorinței de a propune o versiune lizibilă, atractivă, recuperatoare și restauratoare a unei opere de referință pentru cultura și spiritualitatea europeană.

Referitor la termenul *Fioretti*, care s-ar traduce evident prin *Floricele*, având în românește conotația ușor bucolică și inducând semnificația de antologie, de culegere de texte, am preferat titlul *Florile Sfântului Francisc*.

CAPITOLUL I

Despre primii doisprezece însoțitori ai sfântului Francisc

Mai întâi se cuvine să știm că slăvitul messer¹ sfântul Francisc a urmat întocmai², în toate faptele vieții sale, pe Iisus Binecuvântatul: astfel, după cum Mântuitorul, când și-a început predicile Sale, și-a ales doisprezece Apostoli care să părăsească orice era lumesc și să-I urmeze Lui în sărăcie și în celelalte virtuți, la fel și sfântul Francisc a adunat, la întemeierea Ordinului său, doisprezece³ însoțitori, trăitori în deplină sărăcie⁴.

Și așa cum unul dintre cei doisprezece apostoli, care se chema Iuda Iscarioteanul, lepădându-se de apostolat și vânzându-L pe Domnul Hristos, în cele din urmă s-a spânzurat⁵, tot la fel unul dintre cei doisprezece însoțitori ai sfântului Francisc, pre numele său Giovanni della Cappella, lepădându-și credința, după aceea singur s-a omorât prin spânzurare. Pentru cei aleși, aceasta este o pildă măreață și un motiv de smerenie și de spaimă, socotind că nimeni nu este sigur că poate fi până la capăt statornic în harul lui Dumnezeu.

Și precum acei sfinți Apostoli au fost pentru toată lumea pilde vii de evlavie și umilință, plini de Duh Sfânt⁶, la fel acești prea smeriți însoțitori ai sfântului Francisc au fost bărbați de o așa mare sfințenie, că din vremea Apostolilor încoace nici că a mai avut lumea oameni atât de desăvârșiți și de minunați: bunăoară, unul dintre ei⁷ a fost răpit până la al treilea cer, precum sfântul Pavel⁸, iar acesta a fost fratele Egidio⁹; altuia dintre ei, adică fratelui Filippo Longo¹⁰, i-au fost

atinse de către înger buzele cu cărbune de foc, întocmai ca profetului Isaia¹¹; altul, adică fratele Silvestro, vorbea cu Dumnezeu cum ai vorbi cu un prieten, întocmai ca Moise; un altul – prin ascuțimea minții, asemenea vulturului¹², adică Ioan Evanghelistul, zbura până la lumina dumnezeieștii înțelepciuni – anume fratele Bernardo, prea smeritul, cel care cu multă adâncime tâlcuia Sfânta Scriptură; iar altul a fost sfințit de Dumnezeu și canonizat în ceruri, fiind încă în viață aici pe pământ, iar acesta a fost fratele Rufino¹³, nobil bărbat din Assisi¹⁴.

Și astfel cu toții au fost însemnați cu pecetea sfințeniei, așa cum se va arăta în cele ce urmează.